

Aan:

De gemeenteraden en colleges van burgemeester en wethouders van de gemeenten Wassenaar, Voorschoten, Oegstgeest en Leidschendam-Voorburg

Voorschoten, 16 juni 2017

Betreft:

Kort verslag workshop 'Begroting op orde' op 7 juni 2017

Geachte leden van de Raad en colleges van burgemeester en wethouders,

Hierna treft u een kort verslag aan van de uitkomsten van de workshop. Uit alle vier gemeenten waren deelnemers aanwezig voor de workshop. De sheets van de presentatie treft u eveneens aan bij het verslag.

Met vriendelijke groet,
Rekenkamercommissie Wassenaar, Voorschoten, Oegstgeest en Leidschendam-Voorburg

Dolf Kamermans, voorzitter

Wassenaar

Voorschoten

Oegstgeest

Leidschendam-
Voorburg

Kort verslag workshop ‘Begroting op orde’ op 7 juni 2017

1. Aanleiding workshop

In april 2017 heeft de Rekenkamercommissie het rapport ‘**Begroting op orde**’ aan de gemeenteraden aangeboden. Dit rapport brengt in beeld wat er met de aanbevelingen van drie eerdere rekenkamerrapporten over gemeentefinanciën is gedaan. Een aantal aanbevelingen van de Rekenkamercommissie is opgevolgd; een aantal niet. Voor de Rekenkamercommissie was dit aanleiding om de toelichting van het rapport te combineren met een workshop om te achterhalen welke ontwikkelpunten de ontvangers van onze rapportages belangrijk vinden en welke punten minder belangrijk.

2. Belangrijkste en minder belangrijke ontwikkelpunten uit de workshop

Welke ontwikkelpunten zijn voor de gemeenteraden het belangrijkste? En welke zijn minder belangrijk? In drie groepen werd gediscussieerd over:

1. Structureel en duurzaam financieel evenwicht.
2. Inzicht in risico’s en mogelijkheden voor het opvangen van risico’s.

Ad 1. Structureel en duurzaam financieel evenwicht

Voor dit onderwerp waren de volgende ontwikkelpunten benoemd:

- 1) Meer inzicht in incidentele en structurele baten en lasten
- 2) Meer informatie over de langetermijneffecten
- 3) Verbeteren kwaliteit ramingen (b.v. investeringen)
- 4) Meer inzicht in schuldpositie en mogelijke consequenties
- 5) Zelf invullen kengetallen
- 6) Meer inzicht in reservebeleid, activabeleid e.d.
- 7) Duidelijkere relatie paragrafen – programma’s
- 8) Duidelijkere relatie schulden/vermogen – baten en lasten
- 9) Meer grafieken
- 10) Meer uitleg (kunnen doorklikken)
- 11) Meer vergelijkingen met andere gemeenten

De uitkomsten van de workshop zijn kort samengevat:

Behoeft aan inzicht

Ontwikkelpunten die werden genoemd als prioriteit gingen vooral om het verkrijgen van beter inzicht. Het gaat dan om inzicht in waar de gemeente staat, waarbij de koppeling tussen beleid (doelstellingen) en geld van belang is. Een begroting is nog te financieel – te boekhoudkundig is – en laat te weinig zien wat er tegen welke kosten zal worden gerealiseerd.

Langetermijneffecten

Ook was er behoefte aan meer inzicht in lange termijneffecten. Wat is er voor nodig om de begroting meerjarig in evenwicht te laten zijn. Hoe kan goed beleid worden gevoerd? Welke politieke keuzen zijn er? Hoe worden klappen opgevangen? Een voorbeeld waarbij meer aandacht voor de lange termijneffecten als belangrijk werd genoemd zijn de decentralisaties in het sociaal domein. Egalisatiefondsen of ‘schommelfondsen’ werden daarbij als nuttige instrumenten genoemd.

Inhoud boven vorm

Over het algemeen kwam naar voren de inhoud boven de vorm te stellen. Grafieken en doorklikken kunnen handig zijn, maar dit heeft geen prioriteit. Niet omdat ze niet belangrijk zijn, maar vooral omdat de inhoud voor gaat. Als inzicht er is dan leidt dit ook tot begrijpelijkheid en leesbaarheid.

Ad 2 Inzicht in risico's en mogelijkheden voor het opvangen van risico's

Ook voor dit onderwerp waren ontwikkelpunten benoemd:

- 1) Meer aandacht voor incidentele risico's
- 2) Meer aandacht voor structurele risico's
- 3) Meer aandacht voor opvangen risico's (b.v. algemene en stille reserves)
- 4) Meer aandacht voor begrotingsflexibiliteit
- 5) Meer eigen normering weerstandsvermogen
- 6) Meer aandacht voor paragrafen
- 7) In paragrafen duidelijkere koppeling naar programma's
- 8) In programma's meer aandacht voor risico's
- 9) Meer grafieken
- 10) Meer uitleg (kunnen doorklikken)
- 11) Meer vergelijkingen met andere gemeenten

Structurele risico's

Meer aandacht voor en meer inzicht in structurele risico's werd belangrijk gevonden. Van belang daarbij is:

- dat het vooral gaat om risico's waarbij exogene factoren een rol spelen, zoals de rentestand, grondprijzen en de werkloosheid.
- dat er behalve financiële risico's, ook niet-financiële risico's zijn, zoals reputatieschade.
- dat transparantie van belang is en inzicht in de onderlinge relaties en effecten van risico's. Zo kan onderhoud worden doorgeschoven, maar dat kan averechts werken (op verkeerde manier zuinig zijn).

Niet overal kan rekening mee worden gehouden

Aandacht voor risico's kan ook te ver gaan. Het is niet mogelijk overal rekening mee te houden. Het is van belang om de grootste risico's te verkennen en daar beheersmogelijkheden van te overzien en zo nodig voor te bereiden.

Positieve risico's

Risico's kunnen ook positief zijn; kansen dat zaken meevallen zijn er ook.

3. Afsluiting workshop

De voorzitter van de Rekenkamercommissie sloot de workshop af met de woorden dat de raadsleden vooral reële en kwalitatieve informatie willen, zodat ze daar beter mee kunnen sturen en de stand van de gemeente(financiën) beter doorgronden. Verder meldde de voorzitter dat diverse aanwezigen hadden uitgesproken en hij zelf ook had gezien dat het gesprek met elkaar over de gemeentefinanciën het inzicht ervan heeft vergroot. Na de raadsverkiezingen in maart 2018 organiseert De Rekenkamercommissie met plezier een workshop voor de (nieuwe) raadsleden.

Hierna de sheets van de toelichting op het rapport 'Begroting op orde'.

Toelichting en workshop financiën op 7 juni 2017

Rekenkamercommissie

*Rapport 'Begroting op orde',
doorwerking aanbevelingen
gemeentefinanciën gemeenten
Wassenaar, Voorschoten, Oegstgeest en
Leidschendam-Voorburg*

Programma

- 19.00 uur** Opening door Dolf Kamermans, voorzitter Rekenkamercommissie
- 19.05 uur** Toelichting rapport 'Begroting op orde' door Michiel Sorber en Saskia van der Haagen, leden rekenkamercommissie en Elma van de Mortel van IdeeVersa, onderzoeker rapport 'Begroting op orde'
- 19.45 uur** Workshop
- 20.45 uur** Pauze
- 21.05 uur** Terugkoppeling uit workshop
- 21.25 uur** Afsluiting door Dolf Kamermans, voorzitter Rekenkamercommissie

Rekenkamercommissie

Doelen workshop

- **Wat is een begroting op orde?**
- **Resultaten onderzoek**
- **Belang leesbare en begrijpelijke begroting**
- **Implementatie aanbevelingen**

Wat is een begroting op orde?

- Gemeentewet: de raad ziet erop toe dat de begroting structureel en reëel in evenwicht is (artikel 189)
- Voldoende baten om de lasten te dekken volgend jaar en daaropvolgende jaren. Van belang daarbij:
 - Structurele baten voor structurele lasten
 - Vermogen en schuld
 - Actuele beheer- en onderhoudsplannen
 - Inzicht in risico's
 - En mogelijkheden risico's op te vangen

Rekenkamercommissie

Wat is een begroting op orde?

- Structurele baten voor structurele lasten
- Grens tussen incidenteel en structureel is de meerjarenraming (begroting plus 3 jaar)
 - Wel: incidentele baten voor incidentele lasten: b.v. algemene reserve voor aanplant extra bomen
 - Mits voldoende structurele baten voor onderhoud
 - Niet: b.v. algemene reserve inzetten voor groenonderhoud
 - Tenzij: er in het laatste jaar een alternatief is voor de dekking van de structurele lasten
 - Niet ieder jaar mag de meerjarenraming in het laatste jaar pas sluiten

Rekenkamercommissie

Wat is een begroting op orde?

- Schulden zijn van belang:
 - Aflossingen
 - Rentelasten: m.n. risico stijging rente
- Ook de relatie schulden (vreemd vermogen) – eigen vermogen is van belang:
 - Bij inzet algemene reserve verandert de relatie
- Belang kengetallen

Wat is een begroting op orde?

- Actuele beheer- en onderhoudsplannen
 - Wegen, groen, gebouwen
 - Reservebeleid
 - Activabeleid

Rekenkamercommissie

Wat is een begroting op orde?

- Inzicht in risico's: paragraaf weerstandsvermogen
- Belang andere paragrafen: onderhoud kapitaalgoederen, grond, verbonden partijen, heffingen, financiering
- Opvangen risico's:
 - Korte termijn
 - Langere termijn

De 3 rapporten

- Reserves, voorzieningen en omgaan met risico's (2013)
- Houdbare gemeentefinanciën (2014)
- Quick scan kwaliteit begrotingsinformatie (2015)

Aanbeveling 3 rapporten op hoofdlijnen

Aandacht gevraagd voor:

- het structureel en reëel evenwicht in de meerjarenraming (realistisch meerjarenplan)
- vermogenspositie (kengetallen)
- systematiek van de ramingen
- risicomanagement
- eigen normen voor kengetallen
- aandacht voor opvangen risico's

Rekenkamercommissie

Aanbeveling 3 rapporten op hoofdlijnen

Begrijpelijkheid en leesbaarheid:

- Aansluitingen tussen documenten
- Relaties uitleggen tussen termen
- Overzicht geven:
 - Totaaloverzicht aan het begin van het document
 - Grafieken
 - Meerjarig inzicht ook historisch

Rekenkamercommissie

Onderzoek doorwerking aanbeveling

- Baten en lasten
 - Vermogen en schuld
 - Risico's en opvangen risico's
- } Structureel en duurzaam evenwicht

- Inhoud en begrijpelijkheid
- Meer dan wettelijke eisen
- In lijn met ontwikkelingen wetgeving

Structureel en duurzaam evenwicht

Sterke punten:

- Documenten voldoen grotendeels aan de formele eisen
- Documenten P&C sluiten op elkaar aan
- Er is aandacht voor de schuldpositie
- Enige aandacht voor toelichtingen, **infographics** e.d.

BEGROTING 2017 IN ÉÉN OOGOPSLAG

DUURZAAM INVESTEREN IN DE TOEKOMST VAN WASSENAAR

Gemeente Wassenaar

HOE KOMT DE GEMEENTE AAN HAAR GELD?

HET RIJK
€ 29.109.000

De algemene uitkering die v.a. via de loonbelasting wordt geïnd en specifieke uitkeringen

RESERVEMUTATIES
€ 5.854.000

Inzet bestemmingsreserves

OVERIGE INKOMSTEN
€ 6.665.000

O.a. huur, rente en dividend

LOKALE HEFFINGEN
€ 21.165.000

Toeristenbelasting	€ 869.000
Hondenbelasting	€ 149.000
Begraafrechten	€ 49.000
Vergunningen & leges	€ 1.701.000
Rioolheffing	€ 2.655.000
O.Z.B.	€ 9.383.000
Afvalstoffenheffing	€ 4.152.000
Precariobelasting	€ 2.009.000
Overige belastingen	€ 198.000

TOTALE INKOMSTEN
€ 62.793.000

Rekenkamercommissie

Structureel en duurzaam evenwicht

Verbeterpunten:

- Weinig aandacht voor het incidenteel sluitend maken van de begroting
- Kwaliteit ramingen
- Focus op lange termijn, daarvoor is nodig:
 - **Systematisch inzicht in relaties**
 - Aandacht voor meerjarenplan
- *Aandacht voor begrijpelijkheid en leesbaarheid*

Rekenkamercommissie

Oegstgeest

(Naar houdbare schuld)

Maatregel	
Knop	
Omschrijving	
Effect schuld	
Effect eigen vermogen	
Maatschappelijk effect	
Risico's	
Opmerkingen en kanttekeningen	

Oegstgeest

(Naar houdbare schuld)

Maatregel	Verlagen investeringen Rationeel wegbeheer
Knop	Investerings
Omschrijving	Jaarlijks is structureel € 0,5 miljoen geraamd aan kosten voor rationeel wegbeheer. Door het investeringsniveau te verlagen door het meer in de tijd te spreiden, ontstaat ruimte voor schuldreductie.
Effect schuld	Verlaging van de investering leidt tot een lagere schuld.
Effect eigen vermogen	Positief
Maatschappelijk effect	Verlaging van de veiligheid van straten en wegen
Risico's	Met een lager onderhoudsniveau nemen ook de risico's aansprakelijkheidsstellingen toe
Opmerkingen en kanttekeningen	De indruk bestaat bij de werkgroep dat het wegbeheer slimmer kan, beter getimed kan worden. Zo kunnen de kosten verlaagd worden, zonder dat het niveau van onderhoud daaronder te leiden heeft

Rekenkamercommissie

Risico's en opvangen risico's

Sterke punten en verbeterpunten

- + Paragrafen behoorlijk volledig en duidelijk
- Maar staan op **zichzelf**
- En omgekeerd: bij beleid weinig aandacht voor risico's
- + Risico's geïnventariseerd
- + Specifieke risico's meegenomen
- Focus op incidenteel / korte termijn
- + Kader VNG en eigen normen op enkele punten
- Kan meer

Voorbeeld paragraaf onderhoud kapitaalgoederen - programma's

3. Overzicht van beheerplannen

Nr.	Omschrijving beheerplan (jaar van vaststelling)	Frequentie actualisatie areaal /planning	Eerstvolgende actualisatie
Programma 1 Natuur en Landschap			
1	Groenvoorzieningen (2015)	jaarlijks/1x per 5 jaar	2020
2	Speelplaatsen (2015)	jaarlijks/1x per 5 jaar	2020
3	Water/baggeren (2015)	jaarlijks/1x per 5 jaar	2020
Programma 2 Verkeer en Infrastructuur			
4	Rationeel wegbeheer (2015)	jaarlijks/1x per 5 jaar	2020
5	Straatmeubilair (2004)	jaarlijks/1x per 5 jaar	2016/ 2021
6	Openbare verlichting (2015)	jaarlijks/1x per 5 jaar	2020
7	Riolering Gemeentelijk Riolerings Plan (GRP)	jaarlijks/1x per 5 jaar	2019

Voorbeeld kengetallen

- **Wassenaar:**
norm weerstandsvermogen: 2
- **Voorschoten:**
norm weerstandsvermogen: 1
- **Oegstgeest:**
 - schuldpositie eind 2020
maximaal € 51 miljoen
 - norm weerstandsvermogen: 1
- **Leidschendam - Voorburg:**
 - solvabiliteit van minimaal 30%
 - norm weerstandsvermogen
(nota 7 maart): bandbreedte 1 - 1,4

Rekenkamercommissie

Voorbeeld kengetallen Voorschoten

Tabel 127 Financiële kengetallen

Kengetallen	Indicatoren Voorschoten (%)			Normen VNG (%)		
	Rek. 2015	Begr. 2016	Begr. 2017	"voldoende"	"matig"	"onvoldoende"
1a Netto schuldquote	37	67	90	<100	>100/<130	>130
1b Netto schuldquote gec. voor verstrekte leningen	24	55	75	<100	>100/<130	>130
2 Solvabiliteitsratio	37	33	34	>50	<50/>30	<30
3 Structurele exploitatieruimte	14	-4	0	>0,6	<0,6/>0	0
4 Grondexploitatie	13	36	14		geen norm	
5 Belastingcapaciteit	129	137	138	<100	>100/<120	>120

1) De netto-schuldquote vergelijkt de leningen van de gemeente (met aftrek van de geldelijke

Rekenkamercommissie

Leesbaarheid en begrijpelijkheid

Commissie vernieuwing begroting en verantwoording

Begroting niet alleen voor financieel specialisten. Uitgangspunten:

- Raad stelt begroting vast op hoofdlijnen; ook de onderliggende informatie is van belang
- Ook burgers, bedrijven e.a. van belang
- Eigen normen van belang
- Vergelijken met andere gemeenten
- Keuzemogelijkheden raad voorop

Rekenkamercommissie

Leesbaarheid en begrijpelijkheid

Commissie vernieuwing begroting en verantwoording

Functies begroting:

- Alles tegen elkaar afwegen (allocatie)
- Autoriseren: het college kan uitgaven doen
- Beheersen: het college / ambtenaren voeren uit
- Verantwoording afleggen tbv controle

Leesbaarheid en begrijpelijkheid

Keuzemogelijkheden raad voorop

- Gebruiken digitale mogelijkheden (termen uitleggen)

Voorbeeld digitaal document

Overdreven?

De Volkskrant deed deze week een factcheck. De actiegroep PO in Actie, die strijdt voor betere salarissen en minder werkdruk voor leraren, stelt in zijn communicatie dat één op de vijf leraren in het basisonderwijs last heeft van burn-outklachten: emotionele uitputting, vermoeidheid direct na het opstaan, een leeg gevoel na een werkdag.

Dat kan niet waar zijn, moet een redacteur bij *de Volkskrant* gedacht hebben.

Het bleek inderdaad niet waar. De factchecker die dieper in de data van het CBS en TNO dook, ontdekte dat in die cijfers onderwijzend personeel en niet-onderwijzend personeel op één hoop gegoooid waren.

Dus?

Lees hier de hele factcheck.

Voorbeeld digitaal document

De Volkskrant deed deze week een factcheck. De actiegroep PO in Actie, die strijdt voor betere salarissen en minder werkdruk voor leraren, stelt in zijn communicatie dat één op de vijf leraren in het basisonderwijs last heeft van burn-outklachten: emotionele uitputting, vermoeidheid direct na het opstaan, een leeg gevoel na een werkdag.

Dat kan niet waar zijn, moet een redacteur bij *de Volkskrant* gedacht hebben.

Het bleek inderdaad niet waar. De factchecker die dieper in de data van het CBS

Centraal Bureau voor de Statistiek

en TNO

De Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek (TNO) is een onderzoeksinstituut met als doelstelling het in opdracht van overheden en andere marktpartijen toepassen van wetenschappelijke kennis in de praktijk.

Lees hier de hele factcheck.

Leesbaarheid en begrijpelijkheid

Keuzemogelijkheden raad voorop

- Gebruiken digitale mogelijkheden (termen uitleggen)
- **Visualiseren**
- **Vergelijken met andere gemeenten**
- **Meerjarig beeld**

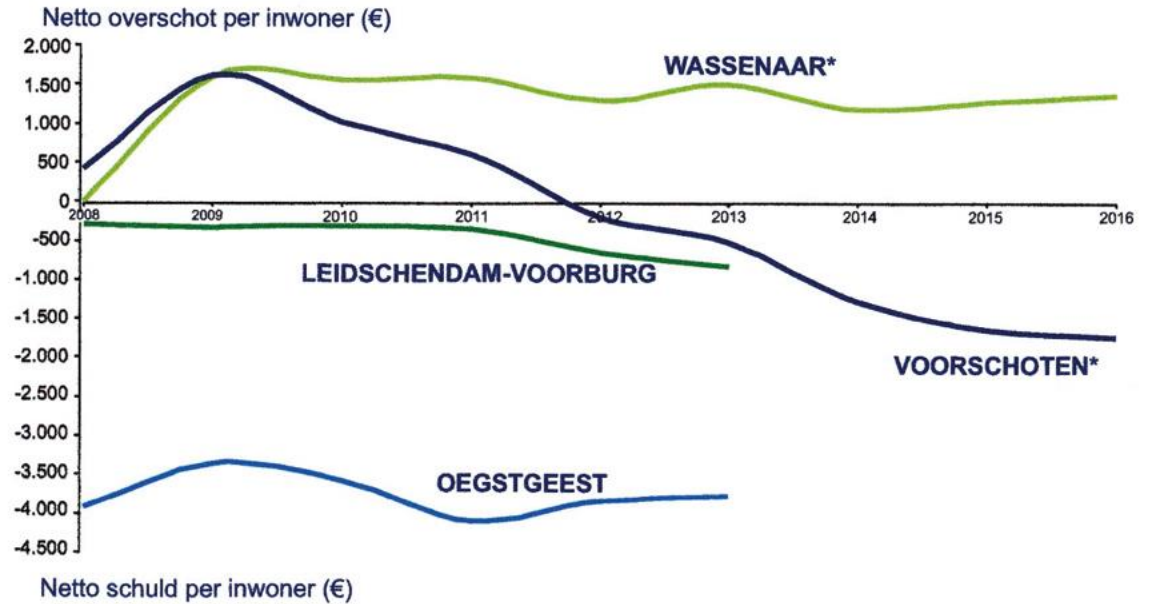

Rekenkamercommissie

Onderzoek houdbare gemeentefinanciën

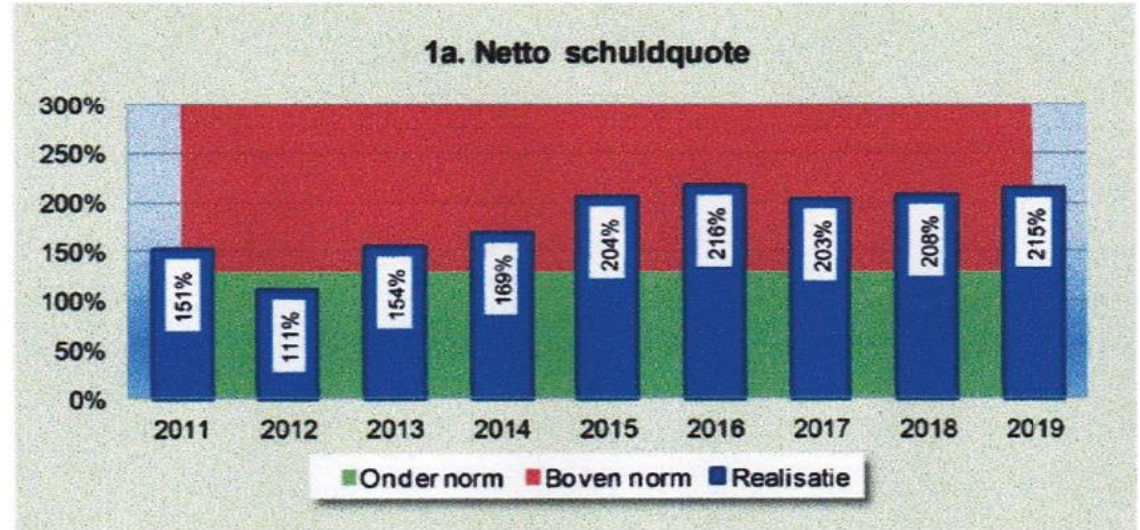

Rekenkamercommissie

* Alleen Wassenaar en Voorschoten publiceren prospectieve balansen, waardoor een beeld tot 2016 geschetst kan worden

Voorbeeld kengetallen Bodegraven - Reeuwijk

Leesbaarheid en begrijpelijkheid

Keuzemogelijkheden raad voorop

- Gebruiken digitale mogelijkheden (termen uitleggen)
- **Visualiseren**
- **Vergelijken met andere gemeenten**
- **Meerjarig beeld**
- Relaties (baten, lasten – schuld – paragrafen zijn 'los')
- Mogelijkheden voor eigen normen

